

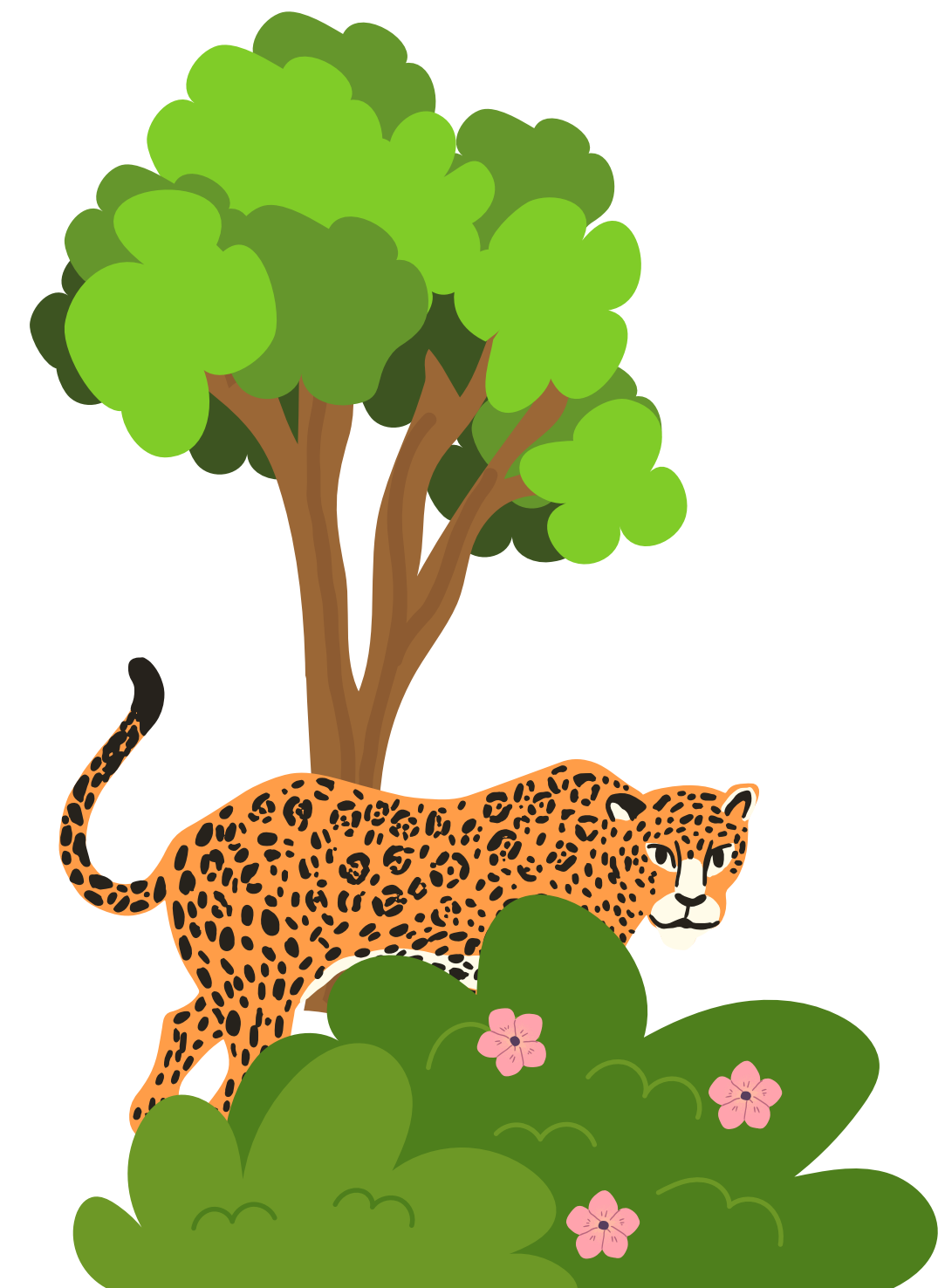
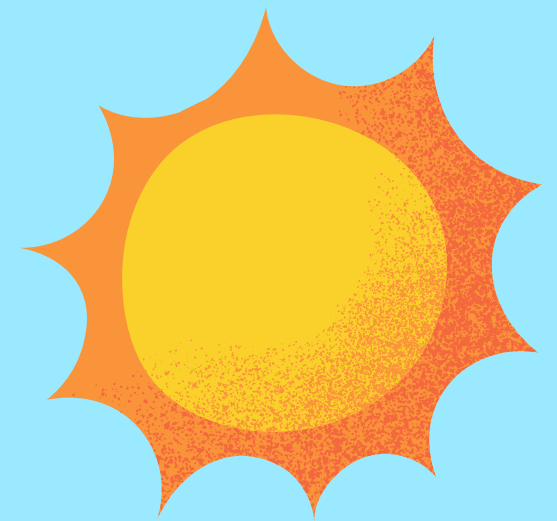

บทเรียนที่

7

กิจกรรมส่งเสริม
ทางศาสนา
ศิลปวัฒนธรรม
และประเพณีไทย

สาระการเรียนรู้

1. | ความหมายของศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี
2. | ชนิดของประเพณี
3. | การแบ่งประเภทของประเพณี
4. | ประเพณีการเกิด
5. | ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่
6. | ประเพณีเกี่ยวกับการตาย
7. | ประเพณีบวชนาค
8. | ประเพณีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
9. | พิธีกรรมในวันพระ(วันธรรมสวนะ)
และวันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

1

ความหมายของศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

ศาสนา หมายถึง น. ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เปนต้นอันเปนไปในฝ่ายปรมาตมประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเปนไปในฝ่ายศีลธรรม ประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ

วัฒนธรรม หมายถึง น. สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่มนุษยชน เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรม ในการแต่งกายวิถีชีวิตของมนุษยชน เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

ประเพณี หมายถึง น. สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี

2

ชนิดของประเพณี

ชนิดของประเพณี มี 3 แบบ

1. **จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม (Mores)** คือ ประเพณีที่สังคมถือว่าใครฝ่าฝืน งดเว้น ไม่ปฏิบัติตาม เป็นการกระทำผิดต่อจารีตประเพณีและศีลธรรมของคนส่วนรวมในสังคมไทย
2. **ชนบประเพณี (Institution)** หรือ เรียกว่าระเบียบประเพณี หมายถึง ประเพณีที่สังคม กำหนดระเบียบแบบแผนไว้อย่างชัดเจน ควรประพฤติปฏิบัติขั้นตอนอย่างไร
3. **ธรรมเนียมประเพณี (Convention)** หมายถึง ประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน หาก มีการฝ่าฝืน ไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิด นอกจากเป็นผู้เสียมารยาทเท่านั้น ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือน ชนบประเพณี

3

การแบ่งประเภทของประเพณี

1.

ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตหรือประเพณีครอบครัว ได้แก่ ประเพณีการเกิด ประเพณีบวช ประเพณีแต่งงาน ประเพณีงานศพ

2.

ประเพณีท้องถิ่นของชุมชนหรือสว่นรวมตามเทศกาล ประเพณีชักพระ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีการรับประทานอาหาร

3.

ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวกับอาชีพ เช่น ภาคใต้ได้แก่ การทำชั้นลงหิน การทำชั้นและเครื่องลงยา การทำผาบาคิก การทำโสร่งปาเตะ ประเพณีการแต่งกาย ประเพณีการเล่นในงานนักขัตฤกษ์ เช่น การละเล่นหนังตะลุง มโนราห์

4.

ประเพณีราชการ หรือประเพณีที่ทางราชการเป็นผู้กำหนดขึ้น จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ รัฐพิธี และพระราชพิธี

4

ประเพณีการเกิด

พิธีทำขวัญ

พิธีทำขวัญ เมื่อครบกำหนด 1 เดือน เด็กจะพนชืดอันตราย จึงจัดให้มืงานทำขวัญตั้งชื่อเพื่อเป็นสิริมงคล พิธีทำขวัญเดือนและโกนผมไฟจะทำพร้อมกัน บางบ้านที่มีทุนทรัพย์มากจะจัดงานใหญ่โต นิมนตพระมาเจริญพระพุทธมนต์ เมื่อโกนผมให้สะอาดเกลี้ยงเกลาแล้ว พราหมณ์จะทำพิธีอาบน้ำเด็ก ที่เจือด้วยน้ำพระพุทธมนต์ การอาบน้ำเด็กพราหมณ์จะจุ่มลงในอ่างใหญ่เป็นพิธี แล้วเอาขึ้นจากน้ำ สงให้ยาหรือยาย วางตัวเด็กบนเบาะตรงหน้าบายศรี พราหมณ์จะทำขวัญตามพิธี

การทำบุญวันเกิด ในวันเกิดปกติจะทำงาย ๆ คือ ตักบาตร
พระในตอนเช้าหรือนำภัตตาหารไป ถวายพระที่วัด ถวาย
จตุปัจจัยไทยธรรมตามศรัทธา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ให้พร
อนุโมทนา กรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศล เป้นอันเสร็จพิธี

5

ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่

หลักปฏิบัติทั่วไปในงานพิธีขึ้นบ้านใหม่

- 1 | กำหนดวัน
- 2 | เตรียมงานและสิ่งของที่จำเป็น

6

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

การอาบน้ำศพ เป็นพิธีทำความสะอาดศพ ถ้างถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลจะจัดทำ ความสะอาด ตกแต่งศพมาแล้ว เจาภาพเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้ศพแล้วจัดพิธีรดน้ำศพ โดยจัดวางศพบนตั่ง ยื่นมือขวาของศพไวบน พาน ผู้ที่มารดน้ำศพจะรดน้ำอบหรือน้ำหอมลงบนมือศพเป็นการขอขมา

พิธีทำบุญ

นิยมทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน หรือวันครบรอบวันตายของผู้ตาย การทำบุญ 7 วันนิยมนิมนต์ พระสงฆ์เจ็ดรูป เท่านั้น เพราะถือเป็นงานอวมงคล เจาภาพจะทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้า หรือตอนเพลแล้ว มีเทศน์หลังจากทำบุญเลี้ยงพระ จะมีการบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายทุกครั้ง การทำบุญเจ็ดวันเจาภาพ ก็จัดเป็นสังฆทานที่เรียกว่า **मतกภัตต**

พิธีทำบุญ 50 วัน 100 วัน หรือวันครบรอบวันตายของผู้ตาย นิมนต์พระสงฆ์ 10 รูป และนิมนต์ ทอดผ้าบังสุกุลด้วย

พิธีฌาปนกิจ

ตอนเช้าหรือเพลมีการสวดพระอภิธรรม ทำบุญเลี้ยงพระ เทศน แล้วเมื่อถึงเวลาก็เชิญศพขึ้นเมรุ หรือ ฌาปนกิจสถาน การเคลื่อนศพขึ้นสู่เมรุ นำศพเวียนซ้ายรอบเมรุสามรอบ แล้วจึงนำศพขึ้นตั้งบนเมรุ ใกล้เคียง เวลาฌาปนกิจเริ่มพิธีการทอดผ้าบังสุกุลโดยเชิญแขกผู้ใหญ่เป็นผู้ทอด แล้วนิมนตพระสงฆ์ขึ้นชักผ้าบังสุกุล เสร็จแล้วถึงพิธีประชุมเพลิง

หลังจากเผาจริงแล้ว ในเช้าวันรุ่งขึ้นจะมีพิธีเก็บอัฐิ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของวัดจะเป็นผู้จัดการแนะนำ ช่วย เหลือ ทำพิธีให้แก่เจ้าภาพจนเสร็จ ประเพณีที่นิยมคือนำเถาถ่านเศษอัฐิ ไปลอยอังคารในแม่น้ำสายใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา หรือนำไปลอยอังคารในทะเล เพื่อให้ดวงวิญญาณ อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนสายน้ำ

7

ประเพณีบวชนาค

การบวชนาค มีความเชื่อกันว่าเมื่อผู้ชายอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์แล้ว ควรบวชในบวรพระพุทธศาสนากระยะหนึ่ง จะเป็นกี่วัน กี่เดือน กี่ปีก็ได้ การบวชผู้บวชจะถูกอบรมให้เป็น ผู้มีจิตใจดีงาม รู้จักบาปบุญคุณโทษ โดยศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็น “คนสุก” คือโตบวชเรียนแล้ว จะไปสูขอหญิงสาวคนใดพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็ไม่รังเกียจ ผู้ที่ทำการบวชโดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง จะพาไปพบเจ้าอาวาสของวัดที่จะบวชก่อนฤกษ์บวชประมาณ 1-2 สัปดาห์

พิธีทำขวัญนาค โดยอาจหาผู้มีความรู้ในการทำ ขวัญนาคมารวมพิธีกล่าวขานนาคให้ระลึกถึง พระคุณของบิดามารดา นิยมทำกันในตอนเย็นที่บ้าน “นาค” และทำพิธีถวายภัตตาหารพระภิกษุในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น ก่อนน่านาคเขาสู่พิธีบวช

8

ประเพณีและวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา

1 | วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3
(หากตรงกับปอธิกมาส คือ ปที่มีเดือน 8 สองหน วัน
มาฆบูชาจะเลื่อนไปวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4)

2 | วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6
เป็นการบูชาพระในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ตรงกับวัน
เพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ถ้าเป็นปอธิกมาสก็เลื่อนไป
เป็น 15 ค่ำ เดือน 7

3 | วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นการบูชาในเดือน 8 ก่อนวันเข้าพรรษา

4 | วันอัฐมีบูชา

วันอัฐมีบูชา ตรงกับวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงดับขันธปรินิพพานแล้ว 8 วัน

■ ขอบปฏิบัติของพระพุทธศาสนิกชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

1. ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว ตอนเช้าพุทธศาสนิกและลูกเสือควรเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร รับอุโบสถศีล และฟังเทศน์ตามวัดในชุมชนของตนเอง
2. ในตอนค่ำ นำรูป เทียน ดอกไม้ไปประชุมพร้อมกันที่โบสถ์ หรือเจดีย์สถานเพื่อทำพิธี เวียนเทียน
3. เมื่อพระสงฆ์ประชุมพร้อมแล้ว คฤหัสถ์ทั้งหลายยืนถือรูป เทียน ดอกไม้ ประนมมือ กล่าวบูชาเสร็จ พระสงฆ์เดินนำหน้าเวียนขวารอบพระอุโบสถ 3 รอบ
4. การวนรอบแรก “พุทโธ” หรือ “อิปติ โสภะคะวา อะระหังสัมมาสัมพุทโธ” รอบที่สอง “ธัมโม” หรือ “สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม” รอบที่สาม “สังโฆ” หรือ “สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ”
5. สิ่งที่เราควรทำเป็นพิเศษในวันนี้คือพิจารณาความหมายของการเวียนทำความชั่ว การทำความดี การทำจิตใจให้บริสุทธิ์
6. สำหรับภาครัฐบาล หน่วยงานทางราชการ คณะสงฆ์วัดต่าง ๆ และพุทธศาสนิกชน ได้มีงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง และพุทธมณฑล วัดอารามต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดจะร่วมมือจัดงานในวันสำคัญนี้โดยทั่วถึงกัน

5 | วันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษาเป็นวันที่พระสงฆ์ต้องเข้าจำพรรษา จะไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้ ต้องอยู่นอนประจำที่วัด 3 เดือน เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

6 | วันออกพรรษา

วันออกพรรษาเป็นวันสิ้นสุดการอยู่จำพรรษาของพระสงฆ์ตลอด 3 เดือนในฤดูฝน จนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11

7 | พิธีตักบาตรเทโว

พิธีตักบาตรเทโว คือ การทำบุญพิเศษในวันออกพรรษา พุทธศาสนิกชนนิยมไปตักบาตรที่วัด ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันที่พระพุทธรเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากทรงประทับจำพรรษาอยู่ตลอด 3 เดือนเพื่อโปรดพุทธมารดา

9

พิธีกรรมในวันพระ(วันธรรมสวนะ) และ วันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

วันธรรมสวนะ หรือวันพระ

วันธรรมสวนะ หรือวันพระในหนึ่งเดือนจะมี 4 วัน คือ
วันขึ้น 8 ค่ำ วันแรม 8 ค่ำ วันขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 15 ค่ำ
ของทุกเดือน คำว่า “สวนะ” แปลว่า การฟัง “ธรรมสวนะ”
แปลว่า การฟังธรรม หรือแปลว่า กำหนด ประชุมฟังธรรม วัน
ไปฟังเทศน์ วันในพระพุทธศาสนา เรียกว่า วันอุโบสถ

ขั้นตอนที่ปฏิบัติในวันธรรมสวนะ

1. ในวันธรรมสวนะตอนเช้า พระภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา มาประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ
2. เมื่อพร้อมกันแล้วพระภิกษุสามเณรเริ่มทำวัตรเช้าคือการบูชาพระรัตนตรัย โดยพระภิกษุ กล่าวนำ อุบาสก อุบาสิกา กล่าวตามบทสวดต่าง ๆ
3. หลังจากประกอบกิจบูชาคุณพระรัตนตรัยครบ อุบาสกอุบาสิกา ก็ทำพิธีรักษาศีลฟังเทศน์โดย พระสงฆ์ขึ้น ธรรมาสัน แสดงธรรมกถึก

ความสำคัญของวันธรรมสวนะ

1. เป็นวันที่พระสงฆ์และชาวพุทธมาประชุมพร้อมกัน สร้างสัมพันธ์ภาพและมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน โดยสนทนาธรรม เป็นอุบายหนึ่งที่น่าคนเขาวัดเพื่อลด ละ เลิกอบายมุข ให้อธิศีลปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิ
2. เป็นวันที่คนในครอบครัวได้มีกิจกรรมร่วมกัน เป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางในการนัดพบทำกิจกรรมทางสังคมที่ดีร่วมกันของชุมชน
3. เป็นวันส่งเสริมอุบายในการอบรมสั่งสอนศีลธรรม หลักธรรมที่สอนคนสวนใหญ่ในเรื่องศีล 5 ซึ่ง เป็นกรอบควบคุมความประพฤติ และการดำรงชีวิต

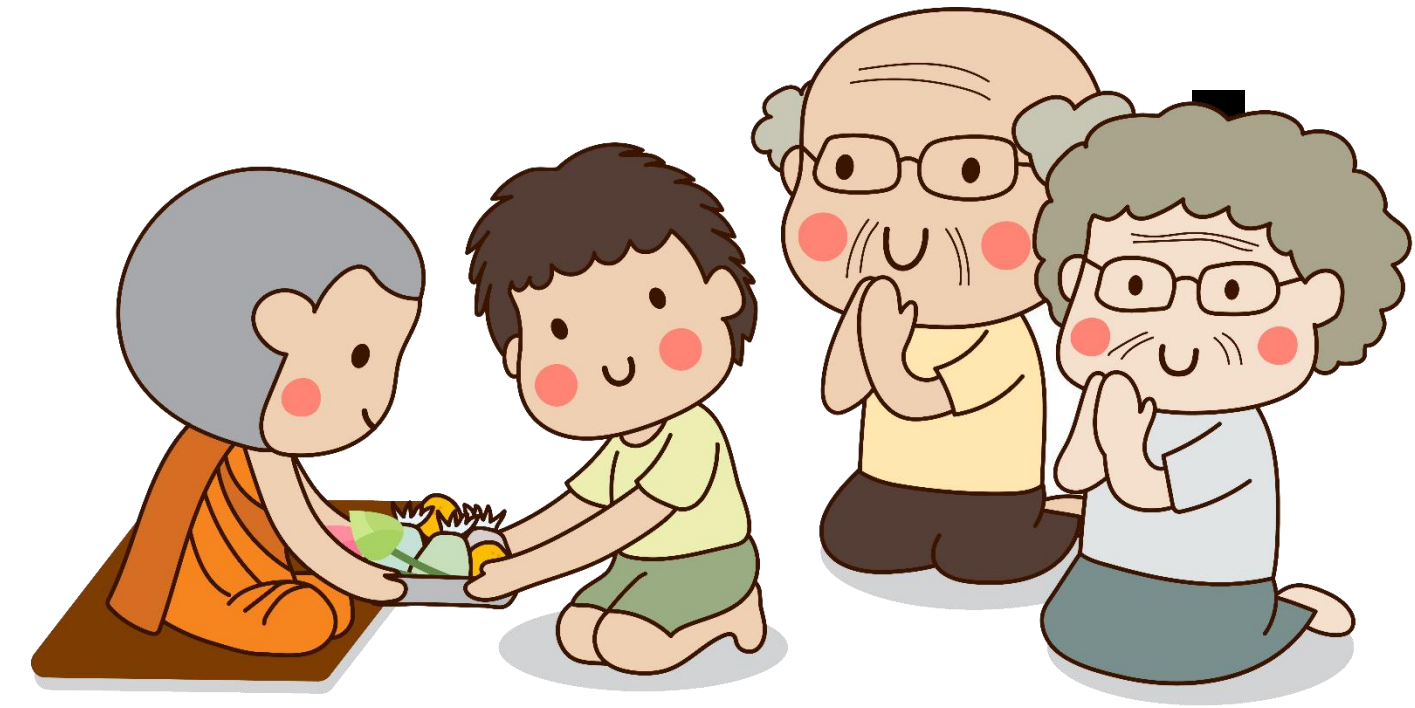
การปฏิบัติตนในการไปวัด

1. การแต่งกายไปวัด ควรใช้เสื้อผ้าสีอ่อน ๆ ไม่มีลวดลาย
2. การนำเด็กหรือบุคคลอื่น ๆ ไปวัดควรอยู่ในความควบคุมดูแล ไม่ไปก่อความรำคาญหรือทำให้ผู้อื่น
3. การเตรียมอาหารไปวัด อาหารที่เหมาะสมสำหรับการนำไปถวายพระภิกษุ ควรเป็นอาหารที่รับประทานทั่ว ๆ ไป
4. การเตรียมตัวก่อนไปวัด
5. การปฏิบัติตนโดยทั่วไปในงานวัด

พิธีถวายสังฆทาน

พิธีถวายสังฆทาน เริ่มด้วยการจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย
อาราธนาศีล และสมาทานศีล จากนั้นผู้ถวายประนมมือตั้งนะโม 3 จบ
แล้วกล่าวถวายสังฆทาน

คำถวายสังฆทาน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 ครั้ง)

อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ
นิพพานายะ จะ

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนอมถวายซึ่งภัตตาหาร พร้อม
ด้วยบริวาร ทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ ภัตตาหาร
พร้อมด้วยบริวาร ทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข เพื่อ
มรรคผล นิพพานแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนานเทอญ

การกรวดน้ำ

การกรวดน้ำ หมายถึง การเทน้ำสะอาดลงดินโดยไม่ต้องเอาน้ำรอง พร้อมกับกล่าวคำอุทิศบุญที่ตนได้กระทำให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เจากรรมนายเวร และแก่สรรพสัตว์ที่ได้รับความทุกข์อยู่

กรวดน้ำฉบับย่อ

อิทัง เม ญาตินัง โหตุ สุขिता โหนตุ ญาตะโยฯ
ขอบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเถิด

ประเพณีสงกรานต์

สงกรานต์กระทำกันในช่วงวันที่ 13,14,15 ของเดือนเมษายน แต่เดิมประเพณีสงกรานต์มีขึ้น เพื่อต้อนรับพระอาทิตย์ เพราะในเดือนนี้พระอาทิตย์จะส่องตรงมาโลกเป็นเดือนที่ร้อนที่สุด จึงเป็น ภูมิปัญญาชาวบ้านถือโอกาสรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่มีการละเล่นสาดน้ำ ให้ความเย็นฉ่ำดับความร้อนของ อากาศในเดือนเมษายน

พอถึงวันสงกรานต์ประชาชนชาวไทยทั้งชายหญิง เด็ก และผู้ใหญ่จะพากันเข้าวัดในตอนเช้า จะนำอาหารและดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติตายายที่ล่วงลับไปแล้ว หรือนิมนต์พระไปสวดมนต์ที่บ้าน ต่อกจากนั้นจะมีการสงน้ำพระพุทธรูปประจำบ้านเรือนและที่วัด แล้ว มีการนำน้ำหอมไปรดญาติผู้ใหญ่ที่นับถือ

การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1. อามิสบูชา เป็นการบูชาด้วยสิ่งของ เช่น ดอกไม้ธูปเทียน
2. การปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเสียสละไถทาน รักษาศีล เว้นจากการทำชั่วทุกชนิด

